

PRAGA 1968

Vint anys i una primavera

L'entrada dels tancs soviètics a la ciutat de Praga —l'agost del 1968— posava fi a la «primavera», primer i únic intent reformista d'un partit comunista al poder des de l'era staliniana. Ara, vint anys més tard, sota la tutela de Gorbtxov, els països de l'Est tornen a intentar-ho.

Teresa Pàmies i T. Vilaclara

La nit del 21 d'agost de 1968, les tropes del Pacte de Varsòvia —atent a una «demanda d'auxili del govern»— travessaven la frontera i entraven, poques hores més tard, a la ciutat de Praga. L'endemà, destacats membres del govern —Alexander Dubcek i Ludvik Svoboda, entre altres— eren *convidats* a volar a Moscou. Mentrestant, a Praga, l'exèrcit soviètic detenia la plana major del partit, en congrés clandestí. S'iniciava així una depuració institucional que havia de durar mesos.

Aquests esdeveniments posaven punt i final a la tímida reforma començada el març del mateix any pel govern Svoboda sota l'atenta vigilància del cap del partit, Alexander Dubcek. Quasi ningú havia parat atenció en el que estava passant a Txecoslovàquia. Els mit-

jans de comunicació occidentals, massa atents a les revoltes d'estudiants, s'havien limitat a transcriure els fets, i punt. L'opinió pública no començà a imaginar què havia estat aquella primavera fins el gener de 1969, quan l'estudiant Jan Palach decidí suïcidar-se en públic a l'estil bonzo.

Se sabia, sí, que Dubcek havia estat *crídat* moltes vegades per Brejnev i que aquest li havia recomanat fer marxa enrere en el procés. Per contra, Dubcek i el sector liberal del partit no sols no feren *autocrítica*, sinó que —esperonats pel suport popular— intensificaren els ritmes de la reforma.

La *primavera* havia estat l'intent de reconciliar el partit amb una societat on els intel·lectuals empenyien cap a una progressiva democratització. El partit va mostrar-se receptiu a aquestes demandes i endegà —pels volts de maig— un programa d'actuació on es

parlava de «construir un socialisme de rostre humà» amb la participació de tots els sectors i tendències existents i, encara més important, amb el suport de la premsa.

Malgrat la curta vida de la *primavera*, quedava clar —fins i tot per als més optimistes— que qualsevol transformació als països del socialisme real havia de sorgir del centre de l'imperi, del Kremlin. Ara, quan Gorbtxev sembla disposat a donar ales a la reforma, els fets del 68 a Praga apareixen com el precedent més pròxim de la *perestroïka* que el líder soviètic acaba d'endegar. Els articles que vénen a continuació estan a mig camí del record de la *primavera* i de l'actual estat de la *perestroïka*.

Tot seguit, Teresa Pàmies ens acostarà al problema nacional a Txecoslovàquia, mentre que Teresa Carreras ens parla de la Txecoslovàquia d'avui, amb testimonis directes.

Eren txecs i eslovacs

L'intent de regenerar el socialisme a Txecoslovàquia, esdeveniment conegut com Primavera de Praga, es replantejava les relacions entre la nació txeca i l'eslovaca que, teòricament, constitueixen dos estats federats en la república socialista txecoslovaca.

Han passat vint anys i el replantejament no sols quedà ajornat per la intervenció militar estrangera sinó que, com tot problema històric no resolt en el seu temps, apareix ara i adés, en països dits socialistes els quals —concretament la Unió de Repúbliques Socialistes Soviètiques— es vantaven d'haver-lo resolt modèlicament. ¿Quins eren, quins són aquests problemes?

L'informe d'Alexander Dubcek, eslovac i secretari general del PC txecoslovac aquell mes d'abril de 1968, proposava una reforma constitucional que

Un grup d'estudiants observa les baionetes dels soldats que sufocaren l'intent d'obertura c'el país.

«canviés substancialment la posició i les competències dels òrgans nacionals eslovacs». Les raons i les modalitats de la *reforma* s'explicitaven en el Programa d'Acció aprovat en la mateixa reunió del PC cinc mesos abans d'aquella matinalada del 28 d'agost de 1968 evocada de manera escurixidora en la versió cinematogràfica de la novel·la del txec Milan Kundera, *La insuportable lleugeresa del ser*.

El text del Programa d'Acció és de lectura imprescindible per a entendre la substància *revolucionària* de la Primavera de Praga, tan vigent i tan necessària avui com aleshores, amb notables afinitats de contingut i de forma amb la *perestroika* i un aspecte que aquesta no aborda... ara per ara: l'anàlisi de les tensions entre les diferents nacions de l'estat socialista generades per unes relacions centralistes, font de desigualtats econòmiques, limitacions culturals i despotismes polítics.

El Programa d'Acció comença fent una declaració de principis: «El moviment social a Bohèmia i Moràvia, ensem que a Eslovàquia, ha estat dirigit durant el segle XX per dos grans corrents populars: el moviment nacional d'alliberament i el socialisme». Això havia d'estar clar i assimilat l'any 1968, vint anys després de la presa del poder a la burgesia. No obstant, ni el partit comunista governant ho tenia clar ni les institucions de la república socialista ho havien assimilat. «La base de l'ordre estatal txecoslovac —deia el programa— dimana de la convivència voluntària i en igualtat dels txecs i dels eslovacs. Mitjançant la constitució de les relacions socialistes sorgeixen les condicions per a un enfortiment de la coexistència fraternal de les nostres dues nacions. La nostra república serà forta només a condició que, en la relació entre ambdues nacions i la resta de les nacionalitats, no hi hagi elements de tensió, de nerviosisme i de

malfiança. Per això hem de condemnar decididament totes les manifestacions que violen el principi d'igualtat i de sobirania de les dues nacions socialistes. La unitat entre txecs i eslovacs només pot enfortir-se a base del lliure desenrotllament dels seus trets nacionals en harmonia amb el desenvolupament de l'economia, amb els canvis objectius de l'estructura social d'ambdues nacions sobre bases d'igualtat absoluta i la lliure voluntat de l'una i l'altra».

En un apartat del Programa d'Acció s'hi fa una afirmació que pot semblar *innecessària* en un país socialista. «El partit subratlla que lluitarà contra totes les manifestacions d'antisemitisme, de racisme i contra totes les ideologies antihumanistes que divideixen els ciutadans».

Cal situar aquesta precisió en el context polític que havia degenerat en l'antisemitisme i el racisme més barroers. Entre els nou penjats l'any 1952 hi ha-

via l'eslovac Clementis, acusat de «nacionalista burgès»; Slansky, acusat de «sionista» i, en publicar les dades personals dels condemnats a mort s'especificava: «jueu», «eslovac», «cosmopolita decadent» o d'origen «majiar» (per no dir «gitano») d'alguns implicats.

Les precisions del programa del mes d'abril responien a una situació caracteritzada per una tendència al retorn al passat capitalista, quan els fabricants de canons, els banquers apàtrides i els terratinents de Bohèmia condemnaven Eslovàquia al subdesenvolupament econòmic i cultural per tal de disposar-ne com a font de mà d'obra barata per a les fàbriques dels Skoda o dels Batia, per abastir-se de servei domèstic i de violinistes de taverna i cabaret.

Per aquestes raons i altres de complementàries, la Primavera de Praga fou, també, la Primavera de Bratislava.

En l'apartat del programa titulat «Sense drets no hi ha responsabilitat», es passa de les declaracions de principis a propostes concretes que consten de cinc punts, el cinquè dels quals especifica: «En el pla polític i constitucional eliminar la possibilitat de qualsevol predomini per part d'aquesta o aquella nació en les relacions jurídiques i estatals entre txecs i eslovacs i definir la posició constitucional d'Eslovàquia».

Quan es parla de l'experiència Dubcek s'omet aquesta vessant importantíssima, per ignorància o per no *remoure* situacions d'injustícia nacional en altres països. Jo mateixa, en arribar a Praga l'any 1948, ignorava el fet eslovac i en passar l'examen d'entrada a la Radiodifusió estatal txecoslovaca, un dels meus companys d'exili i de partit, responsable de les emissions destinades a Espanya, el madrileny Velasco, objectà que jo no servia com a locutora per a les emissions en castellà. El cap de la Ràdio Exterior va preguntar el motiu d'aquella desqualificació. El meu bon amic Velasco contestà: «porque tiene un marcado acento catalán».

Casualment, qui havia d'acceptar o rebutjar la meua sol·licitud era eslovac i entengué perfectament el sentit reaccionari-de-gran-potència de l'argument del madrileny. No el considerà vàlid. Com a eslovac ell havia estat igualment discriminat pels seus col·legues txecs en temps de govern burgès i, ai las, en l'administració socialista. Basant-se en les proves de veu, ritme i autodomini, em deixaren entrar a la plantilla de Československo Rozhlas,

on vaig treballar deu anys com a redactora i locutora d'informatius en llengua castellana, amb «marcado acento catalán» i «a mucha honra», com diria Cagancho.

De manera que, vint anys després de

l'intent regenerador del socialisme a Txecoslovàquia, a ningú no pot estranyar que em ratifiqui en la meua condemna de la intervenció militar soviètica justificada amb allò de «la sobirania limitada». ¡Quina barra! ¿oi?

TXECOSLOVÀQUIA INICIA ARA L'OBERTURA ECONÒMICA

Vint anys per a recuperar l'esperança

L'intent dels protagonistes de la Primavera de Praga de recuperar la democràcia parlamentària topà amb els tancs del Pacte de Varsòvia. Els txecs intenten ara el salt endavant, malgrat els problemes econòmics.

Pintada recordatòria de l'aniversari de la mort de John Lennon.

Teresa Carreras

Un ambient d'efervescència va sacsejar el món durant els anys seixanta, i més concretament l'any 1968. Aquest va ser un any clau en la història d'Europa més recent. Aleshores s'enfrontaven dos col·lectius generacionals; els que havien sobreviscut a la II Guerra Mundial i s'aferraven als grans dogmes i els joves, sobretot els estudiants, que posaven contínuament en discussió aquells dogmes.

A Occident, els seixanta van ser l'època dels Beatles, de Marilyn Monroe, de la minifaldilla de Mary Quant, de James Dean, de la revolució sexual de Reich, dels hippies o del pop-art. Als països de l'òrbita soviètica la gent vivia al marge de les modes. En canvi, a Praga en aquells moments encara hi havia energies per reivindicar la seva condició de ciutat centreuropea. Si bé Polònia i Rússia, per tradició, s'inclinaren més cap a les influències de París, a Praga hi havia una gran permea-

bilitat cap a la cultura anglosaxona. Mentre que ací les minories inquietes estaven pendents de les darreres produccions de J. Brel o G. Brassens, a Praga tothom coneixia de memòria la lletra de «Lucy on the sky with diamonds» dels Beatles. Els joves txecs sabien que aquella melodia era fruit d'al·lucinògens. Als seixanta, la joventut txeca es distanciava amb orgull del culte a la cervesa, símbol del conformisme centreuropeu, per descobrir la Coca-Cola.

A nivell polític els protagonistes de la Primavera de Praga volien recuperar la democràcia parlamentària que el país havia viscut des del 1919 fins al 1930, data en la qual A. Hitler va crear el protectorat alemany de Bohèmia i Moràvia que posava fi a l'únic estat de l'Europa Central de l'Est que havia conservat la democràcia parlamentària.

Als seixanta, un important corrent a l'interior del Partit Comunista de Txecoslovàquia —PCT— entén que re-